

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ

УДК 82-3 (821.161.2.0 + 821.161.3.0)

ВОРАН

Ірына Аляксандраўна

НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ СВЕТААДЛЮСТРАВАННЯ ВА ЎКРАЇНСКОЙ І БЕЛАРУСКАЙ МАЛОЙ ПРОЗЕ ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ

Аўтарэферат дысертацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук па спецыяльнасцях
10.01.03 – літаратура народаў краін замежжа (украінская)
10.01.01 – беларуская літаратура

Мінск, 2011

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

Работа выканана ў Беларускаім дзяржаўным універсітэце

Навуковы кіраўнік

Чарота Іван Аляксеевіч,
доктар філалагічных навук, прафесар,
загадчык кафедры славянскіх літаратур
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Афіцыйныя апаненты:

Мушыньскі Міхаіл Іосіфавіч,
доктар філалагічных навук, прафесар,
галоўны навуковы супрацоўнік ДНУ
“Інстытут мовы і літаратуры імя
Я. Коласа і Я.Купалы НАН Беларусі”,
член-карэспандэнт НАН Беларусі

Уткевіч Вольга Іванаўна,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт
кафедры філасофіі УА “Віцебскі
дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт”

Апаніруючая арганізацыя

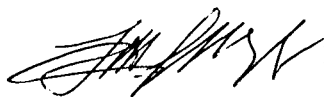
УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
культуры і мастацтваў»

Абарона адбудзецца 9 снежня 2011 г. у 15.00 на пасяджэнні савета па абароне дысэртацый Д 02.01.12 пры Беларускаім дзяржаўным універсітэце (220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 31, філалагічнага факультэта, ауд. 62; тэл. вучонага сакратара: 227-63-73).

З дысэртацыяй можна пазнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтарэферат разаслань « 8 » лістапада 2011 года.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысэртацый



Хмяльніцкі М.М.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

УВОДЗІНЫ

У нацыянальных культурах, якія сутыкнуліся на парозе ХХІ стагоддзя з рознымі праявамі глабалізацыі ў выглядзе запазычанняў і перайманняў іншага ладу жыцця, стэрэатыпаў паводзін і думак, іншых каштоўнасцей і традыцый, прыярытэтаў, усё актыўней актуалізуецца праблема нацыянальнай ідэнтычнасці, захавання самабытнасці. Развіццё кампаратыўнай навукі, з аднаго боку, абумоўлена працэсам глабалізацыі, уключэннем ў сусветны кантэкст вялікай колькасці літаратур, прызнаннем рознароднасці, варыятыўнасці мастацка-эстэтычных з'яў у розных культурах, якія стварылі поле для дыялогу на многіх узроўнях; а з іншага боку – дзякуючы кампаратыўным даследаванням вызначаецца нацыянальная самабытнасць, непаўторнасць гэтых культур.

Украінская і беларуская літаратуры намі абраны для параўнальнага аналізу не выпадкова. Найбольш трывалыя ўзаемасувязі існуюць паміж літаратурамі, звязанымі агульнасцю сваіх першавытокаў у межах тыпалагічна блізкага культурна-гістарычнага тыпу, да якога належаць усходнеславянскія літаратуры (руская, украінская, беларуская), шырэй – славянскія. Абумоўленыя комплексам гістарычна і генетычна прадвызначаных фактараў (элементамі матэрыяльнай культуры, падобнасцю ментальных рыс, роднасцю моў, агульнасцю фальклорных вобразаў і да т.п.) блізкароднасныя (напрыклад, усходнеславянскія) літаратуры маюць вялікі пласт генетычна прадвызначанай агульнай спадчыны, але ў развіцці яе выяўляюць адметнасці. Даследаванне гэтых агульных і адметных рыс нацыянальнага светаадчування, адмысловага ўспрымання і мастацкага адлюстравання свету дазваляе больш поўна вызначыць сутнасць і значнасць кожнай асобнай літаратуры.

Найбольш выразныя паказальнікі ўнікальнасці народа – нацыянальнае светабачанне, асаблівы спосаб успрымання свету – адносяцца да найбольш цяжка ўлоўных адзнак. Выяўленне асаблівасцей нацыянальнага светаўспрымання і яго мастацкага адлюстравання ў літаратуры, цесна звязанага з такімі паняццямі, як “народны дух”, нацыянальная эстэтыка, ва ўкраінскай і беларускай літаратурах адбываецца на пачатку ХХ стагоддзя. Письменнікі гэтага перыяду імкнуцца як мага больш поўна адлюстраваць самабытнасць свайго народа, сцвердзіць каштоўнасць нацыянальнай і асабістай годнасці, паказаць адметнасці яго духоўнага свету. Таму даследаванне нацыянальных асаблівасцей светаўспрымання і светаадлюстравання ва ўкраінскай і беларускай літаратурах гэтага перыяду

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

непасрэдна суадносіцца з выяўленнем сутнасці нацыянальнага Косма-Псіха-Логаса.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА ПРАЦЫ

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі і тэмамі
Дысертацыйнае даследаванне праведзена ў адпаведнасці з планавай тэмай кафедры славянскіх літаратур Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта “Беларуская літаратура XX-XXI стст. у іншаславянскіх краінах” (2006-2010 гг., № 20062049).

Мэта і задачы даследавання

Мэта работы – выявіць асаблівасці нацыянальнага светаадлюстравання, якія праяўляюцца ў мастацка-вобразнай структуры твораў украінскай і беларускай малой прозы пачатку XX стагоддзя як рэпрэзентантаў адметных культур.

У сувязі з вышэй вызначанай мэтай ставяцца і вырашаюцца наступныя **задачи**:

- прасачыць і асэнсаваць асаблівасці ўсведамлення ўкраінскімі і беларускімі творцамі пачатку XX стагоддзя самабытнасці сваіх літаратур;
- адзначыць спецыфічныя праявы канцэптуалізацыі неарамантычнага кірунку ва ўкраінскай і беларускай крытыцы пачатку XX стагоддзя;
- выявіць адметнасці прасторавага светаўспрымання і яго адлюстравання ў творах ўкраінскіх і беларускіх пісьменнікаў;
- знайсці канкрэтныя адрозненні ва ўкраінскай і беларускай карцінах свету;
- высветліць асаблівасці ідэі сакралізацыі-асваення прасторы ў залежнасці ад характару ўзаемаадносін героя і зямлі ва ўкраінскай і беларускай малой прозе пачатку XX стагоддзя;
- вызначыць агульнае і адметнае ў функцыянаванні архетыпа “дом/хата” як увасаблення цэнтра Сусвету.

Аб’ект і прадмет даследавання

У дысертацыі **аб’ектам** даследавання з’яўляюцца творы ўкраінскай і беларускай малой прозы пачатку XX стагоддзя: навелы “Intermezzo”, “У дарозе”, “Як мы ездзілі да Крыніцы”, “У грэшны свет”, “Сон”, “На крылах песні” М. Кацюбінскага, навелы “Бітва”, “Прырода”, “Некультурная”, “Сагравай, сонца!”, “Ліст асуджанага ваякі да сваёй жонкі”, “За гатар” В. Кабылянскай, навелы “Выводзілі з сяла”, “Анёл”, “Каменны крыж”,

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

“Майстар”, “Восень”, “Сіняя кніжачка”, “Яна – зямля” В. Стафаніка, “Пад абухам”, “Мара вірла”, “Ціхі свет”, “За гарою” М. Яцкава, “Чычка”, “Дзед”, “Бабін ход” М Чарамшыны, “Роднае карэнне”, “У лазні”, “Патаёмнае”, “Цёмны лес”, “Лірныя спевы”, “У чым яго крыўда?” М. Гарэцкага, “Казкі жыцця” Я. Коласа, “Нараджэнне”, “Мары”, “Прывід” В. Ластоўскага, абразкі і мініяцюры, а таксама аповяданні “Туга старога Міхайла”, “Дванаццацігоднікі”, “Дзе канец свету?”, “На Каляды к сыну”, “Ашчаслівіла”, “На зачарованых гонях”, “Умарыўся” З. Бядулі, “Прысяга над крывавымі разорами”, “Асеннія лісткі” Цёткі, “Гаротная”, “Дуб-дзядуля” Ядвігіна Ш.

Прадмет даследавання – нацыянальныя карціны свету, адметнасці светаадлюстравання, выяўленыя ў творах украінскіх і беларускіх празаікаў.

Метадалагічная база даследавання складалася з улікам:

- асноўных прынцыпаў параўнальна-тыпалагічнага метаду даследавання літаратур (В. Жырмунскі, Д. Дзюрышын, І. Нікалюкін, М. Сібінавіч і інш.);
- істотных вынікаў сістэмна-структурнага аналізу твораў (М. Бахціна, Ю. Лотман і інш.);
- плённых падыходаў да этнічных асаблівасцей культур (О. Шпенглер, Л. Гумілёў, Г. Гачаў, В. Яніў і інш.);
- філасофскіх вучэнняў і тэорый міфа, якія датычацца яго сувязі з мастацкай літаратурнай творчасцю (Э. Кассірэр, У. Тапароў, М. Эліэдэ і інш.);
- псіхааналітычных даследаванняў К.-Г. Юнга, Н. Фрая па праблеме архетыпа;
- сучасных славяназнаўчых распрацовак (Г. Лазко, У. Лобач, С. Санько, Т. Шамякіна, І. Чарота і інш.).

Палажэнні, якія выносяцца на абарону

1. Ідэяна-мастацкія арыенцыры ўкраінскай і беларускай літаратур пачатку ХХ стагоддзя прадвызначаюцца засваеннем пісьменнікамі Украіны і Беларусі філасофска-эстэтычных катэгорый і паняццяў заходнееўрапейскага мадэрнізму, а таксама пераасэнсаваннем і паглыбленнем зместу фальклорна-міфалагічнага матэрыялу, зваротам да народнай эстэтыкі і адметнага светапогляду, якія складаюць аснову этнічнага ядра культуры.

2. Як ва ўкраінскай, так і ў беларускай крытыцы для азначэння новага кірунку, які аб’яднаў усе нерэалістычныя плыні з дамінуючым суб’ектыўным пачаткам, найчасцей ужываецца тэрмін “неарамантызм”. Гэты тэрмін падкрэслівае пераемнасць і традыцыйную скіраванасць развіцця ў

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

спалучэнні з пэўнымі тэндэнцыямі заходнееўрапейскага мадэрнізму, вызначаючы сутнасць украінскай і беларускай форм яго рэцэпцыі. Неарамантыкам характэрны зварот да пантэістычнай філасофіі, схільнасць да міфалагізацыі рэчаіснасці, фантастыкі, містыкі, а таксама аднаўленне фальклорна-міфалагічных архетыпаў, сімвалаў этнічнага светаўспрымання.

3. Нацыянальная прастора (этнапрастора) ва ўкраінскай малой прозе пачатку XX стагоддзя ўяўляе сабой пэўную сістэму каардынат светаўспрымання і прадвызначае адлюстраванне своеасаблівай мадэлі свету. Адметныя прыродныя вобразы (стэпу, раўніны, гор, поля і інш.) набываюць у мастацкіх творах статус сімвалаў-акцэнтаў і вызначаюць рэгіянальны асаблівасці ўкраінскай карціны свету.

4. У беларускай малой прозе прадстаўлена карціна свету, якая прадвызначаецца спецыфікай беларускай прыроды, яе адметнымі ландшафтнымі кампанентамі (раўнінай, лесам, балотам), адпаведным спосабам прасторавага мыслення, а таксама спецыфічным светапоглядам і мастацкім светаадлюстраваннем.

5. У беларускай і ўкраінскай малой прозе пачатку XX стагоддзя важнае месца займае катэгорыя сакральнага, якая выяўляецца ва ўзаемаадносінах героя з зямлёй. Мадэль гэтых узаемаадносін абумоўлена сакральным сэнсам зямлі ў структуры народнага светапогляду і рэалізуецца ў агульнай для абедзвюх культур ідэі “ўкаранёнасці”. Значнае месца ў асэнсаванні сакральнасці зямлі ўкраінскімі пісьменнікамі займае міф пра маці-зямлю, якая становіцца правадніком у вечнасць, прымаючы ў сваё ўлонне чалавека пасля смерці і ствараючы тым самым перадумовы для яго перараджэння.

6. У беларускай і ўкраінскай малой прозе пачатку XX стагоддзя яскрава адлюстравалася міфалагічная структураванасць нацыянальнай прасторы, у аснову якой пакладзена ідэя Цэнтра як сімвала стварэння Сусвету. Абсалютнай кропкай адліку ў беларускай і ўкраінскай карцінах свету выступае дом/хата, якая з’яўляецца ўвасабленнем ахоўнай, падкантрольнай чалавеку зоны, адлюстраваннем парадку як супрацьлегласці Хаосу.

Асабісты ўклад дысертанта

Дысертацыя напісана асабіста аўтарам без сааўтараў, з’яўляецца самастойнай працай.

Апрабаванне вынікаў дысертацыі

Асноўныя палажэнні дысертацыі апрабоўваліся ў дакладах і паведамленнях на Міжнародных навуковых канферэнцыях: “Леся Українка в європейському контексті” (18-19 кастрычніка 2008 г., г. Луцк, Валынскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Л. Українкі); “Пушкін і сусветная культура” (21-

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

22 красавіка 2009, г. Мінск, БДПУ імя М. Танка), “Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай” (15-17 кастрычніка 2009, г. Мінск, БДУ), “Максім Багдановіч і сучасны літаратурны працэс” (27 лістапада 2009, г. Мінск, Літаратурны музей М. Багдановіча), “Полікультурна дзяльнасць 2010” (12-13 красавіка 2010 г., г. Кіеў, Гуманітарны інстытут пры Нацыянальным авіяцыйным універсітэце), “Узаемадзеянне літаратур у сусветным літаратурным працэсе. Праблемы гістарычнай і тэарэтычнай паэтыкі” (17-19 верасня 2010, г. Гродна, ГрДУ імя Я. Купалы), “Сусветны літаратурны працэс: аўтар – жанр – стыль” (14-15 кастрычніка 2010, г. Брэст, БрДУ імя А.С. Пушкіна), “Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў славянскіх літаратурах” (7-8 кастрычніка 2010, г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны), “Культура і навука эпохі Шопена» (10 снежня 2010, г. Брэст, БрДУ імя А.С. Пушкіна), «Фольклор і сучасная культура» (21-22 красавіка 2011 г., г. Мінск, БДУ); Рэспубліканскіх канферэнцыях маладых вучоных (19 мая 2006, 15 мая 2009, г. Брэст, БрДУ імя А.С. Пушкіна).

Апублікаванасць вынікаў даследавання

Асноўны змест дысертацыйнага даследавання адлюстраваны ў 15 публікацыях, у тым ліку 4 артыкулы апублікаваны ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК (2,06 аўт. аркуша), 3 – у зборніках навуковых прац (1,25 аўт. аркуша), 8 – у зборніках матэрыялаў дакладаў на навуковых канферэнцыях (1,89 аўт. аркуша). Агульны аб’ём апублікаваных матэрыялаў складае 5,2 аўтарскіх аркуша.

Структура і аб’ём дысертацыі

Дысертацыйнае даследаванне складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, трох раздзелаў і заключэння. Агульны аб’ём – 99 старонак. Спіс выкарыстаных крыніц складае 186 найменняў і займае 13 старонак.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Першы раздзел “Нацыянальнае і інтэрнацыянальнае ў літаратуры” мае два падраздзелы: “*Гісторыяграфія праблемы*” і “*Ідэйна-эстэтычныя пошукі ва ўкраінскай і беларускай літаратурах пачатку ХХ стагоддзя*”.

У першым падраздзеле падкрэсліваецца неабходнасць разгляду ўкраінскай і беларускай літаратур у кантэксце духоўнай супольнасці, якой з’яўляецца славянская культура, што дазваляе вызначыць сэнс, вартасць і сутнасць кожнай асобнай літаратуры.

Адзначаецца, што этнапрастора, у якой фарміруецца і сцвярджаецца народ, мае значнае ўздзеянне на фарміраванне нацыянальнага светапогляду,

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

месца ў свеце. Характар узаемадзеяння селяніна з зямлёй абумоўлены прыроднымі (ландшафтнымі, кліматычнымі) асаблівасцямі нацыянальнай прасторы і вызначаецца праз агульную для ўкраінцаў і беларусаў ідэю ўкаранёнасці, якая ўвасоблена ў малой прозе вобразамі Сусветнага Дрэва, крыжа, крыві (В.Стафаніка, М.Гарэцкага, Цёткі, З.Бядулі і інш.). Сакральны сэнс зямлі надае родавы міф, згодна якому родная глеба з'яўляецца ўлоннем продкаў, зарукай паўтаральнасці чалавека ў родавым коле [4, 6, 7].

6. У беларускай і ўкраінскай малой прозе пачатку XX стагоддзя яскрава ўвасобілася міфалагічная ідэя Цэнтра як сімвала стварэння Сусвету, “пачатку ўсіх пачаткаў”. Абсалютнай кропкай адліку ў беларускай і ўкраінскай карціне свету з'яўляецца дом/хата, структурныя часткі якой маюць глыбокі сімвалічны, архетыпічны змест, што адбілася на асаблівасцях іх адлюстравання ў малой прозе (В.Стафаніка, В.Кабылянскай, М.Гарэцкага, В.Ластоўскага і інш.). Праз архетып дому (хаты) ў малой прозе пачатку XX стагоддзя пісьменнікамі вырашаюцца важныя ідэйна-філасофскія, экзістэнцыйныя пытанні пра суадносіны народнага, архаічнага светапогляду і сучаснага бачання свету, цывілізацыйна абумоўленага і прыроднага ў чалавеку, а таксама пра лёс чалавека, народа і Бацькаўшчыны [6, 13, 14].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў

Вынікі работы могуць быць выкарыстаны пры далейшым навуковым асэнсаванні і разуменні ролі народазнаўчага матэрыялу ў структуры мастацкіх твораў, вызначэнні новых кірункаў літаратуразнаўчых даследаванняў, а таксама пры распрацоўцы лекцый і семінарскіх заняткаў па курсу “Славянскія літаратуры пачатку XX стагоддзя” ў вышэйшых навучальных установах, па гісторыі беларускай літаратуры ў вышэйшых і сярэдніх навучальных установах, спецкурсаў па кампаратывістыцы, падрыхтоўцы курсавых і дыпломных работ. Матэрыялы і высновы дадзенай дысертацыйнай работы з'яўляюцца актуальнымі для кампаратыўных даследаванняў па ўкраінскай і беларускай літаратурах пачатку XX стагоддзя.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ ПА ТЭМЕ ДЫСЕРТАЦЫІ

Артыкулы ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК

1. Воран І.А. Ідэяна-эстэтычныя пошукі ва ўкраінскай і беларускай літаратурах пачатку XX стагоддзя / І.А. Воран // Веснік БДУ. – Серыя 4. – 2010. – № 1. – С.12-16.
2. Воран І. Асаблівасці рэцэпцыі польскага мадэрнізму ў беларускай і ўкраінскай крытыцы пачатку XX стагоддзя / І.Воран // Наукowy вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: зб. наук. Праць / наук ред. Бунчук Б.І. – Чернівці: Рута, 2010. – Вип.: 496-497; Слов'янська філологія. – С. 15-20.
3. Воран І.А. Канцэптуалізацыя неарамантызму ў беларускай і ўкраінскай літаратурах пачатку XX стагоддзя / І.А. Воран // Вестник ПГУ. – Серія А. – 2011. – № 2. – С. 9-13.
4. Воран І. Асаблівасці нацыянальнай мадэлі свету ў беларускай малой прозе пачатку XX стагоддзя / І.Воран // Роднае слова. – 2011. – № 7. – С. 34-37.

Артыкулы ў зборніках навуковых прац

5. Воран І. Концепцыя нацыянальнай літаратуры в літаратурна-критичных статтях М.Богдановича і Л.Українки / І.Воран // Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська, білоруська і російська літератури в європейському контексті: Зб. наук. пр. – Випуск 6. – У 2 ч. – ч. 1 / Упор. Л.К. Оляндер. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2008. – С. 284-296.
6. Воран І.А. Адлюстраванне сакральнай прасторы ў беларускай і ўкраінскай малой прозе пачатку XX стагоддзя / І.А. Воран // Чтение: рецепция и интерпретация: сб. науч. ст. В 2 ч. / ГрГУ им. Я.Купалы; редкол.: Т.Е. Автухович (отв. ред.) [и др.]. – Гродно: ГрГУ, 2011. – С. 160-166.
7. Воран І.А. Камунікатыўная мадэль узаемадзеяння героя з зямлёй (на матэрыяле беларускай і ўкраінскай малой прозы пачатку XX стагоддзя) / І.А. Воран // Мировой лит. проц.: автор – жанр – стиль: сб. науч. тр.; под общ. Ред. Т.В. Сенькевич. [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа. – <http://www.brsu.by/page/filologya/> – С. 38-40.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

Артыкулы ў зборніках матэрыялаў канферэнцый

8. Воран І.А. Асаблівасці ранняга ўкраінскага мадэрнізму / І.А. Воран // IX рэспубліканская міжвузавская навука-метадическая канферэнцыя моладых учэных: сб. матэрыялаў, Брэст, 19 мая 2006 г. / М-во адукацыі Респ. Беларусь, Брэст. гос. ун-т імя А.С. Пушкіна; пад агул. рэд. Б.М. Лепешко. – Брэст: Ізд-во БрГУ, 2006. – С. 91-93.

9. Ворон И.А. Да пытання нацыянальнай канцэпцыі літаратуры: А.С. Пушкін і Л. Украінка / І.А. Воран // Пушкін і световая культура: Матэрыялы III Міжнародн. канф., г. Мінск, 21-22 апр. 2009 г. В 2 ч. Ч. 1 / Беларус. гос. пед. ун-т ім. М. Танка; рэдкал.: В.Д. Старічэнка [і др.]. – Мінск: РІВШ, 2009. – С. 153-157.

10. Воран І.А. Тэндэнцыі развіцця беларускай літаратуры пачатку ХХ стагоддзя / І.А. Воран // XI рэспубліканская навука-метадическая канферэнцыя моладых учэных: Сб. матэрыялаў, Брэст, 15 мая 2009 г. / М-во адукацыі Респ. Беларусь, Брэст. гос. ун-т імя А.С.Пушкіна; пад агул. рэд. К.К. Красовскага. – Брэст: БрГУ, 2009. – С. 137-139.

11. Воран І.А. Актуальныя пытанні ў літаратурных дыскусіях Украіны і Беларусі пачатку ХХ стагоддзя / І.А. Воран // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: Матэрыялы IX Міжнародн. навука. канф., прысвеч. 70-годдзю філал. фак. Беларус. дзярж. ун-та, Мінск, 15-17 кастр. 2009 г. У 2 ч. Ч. 1. / пад рэд. В.П. Рагойшы; рэдкал.: В.П. Рагойша (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Выд. Цэнтр БДУ, 2010. – С. 20-24.

12. Воран І. “Забыты шлях” М. Багдановіча як рэфлексія на літаратурную дыскусію 1913-1914 гадоў / І. Воран // Максім Багдановіч і сучасны літаратурны працэс: Матэрыялы Міжнародн. навука.-практ. канф., прысвеч. 100-годдзю першых публікацый вершаў Максіма Багдановіча, Мінск, 27 ліст. 2009 г. Максім Багдановіч і яго акаружэнне на хвалях Першай сусветнай вайны: музейныя чытанні, прысвеч. 95-годдзю Мінскага аддзела Беларускага таварыства па аказанні дапамогі пацярпелым ад вайны, Мінск, 10 снеж. 2010 г. / Літ. музей М. Багдановіча; рэдкал.: В.П.Рагойша [і інш.]; уклад. К.А. Кандраценка. – Мінск: РІВШ, 2011. – С. 11-14.

13. Воран І. Вобраз сонца ва ўкраінскай і беларускай малой прозе пачатку ХХ стагоддзя / І. Воран // “Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў славянскіх літаратурах”, міжнародныя навуковыя чытанні. (2010, Гомель). 7-8 кастрычніка 2010 г.: [да 85-годдзя з дня нараджэння І. Навуменкі: матэрыялы] / рэдкал. І.Ф. Штэйнер (адк. рэд.) [і інш.]. – Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2010. – С. 93-98.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

14. Ворон І. Національна модель світу в малій прозі В. Стефаника і М. Горещького / І. Ворон // Полікультуротворча діяльність 2010: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 12-13 квітня 2010, Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І.І. та ін. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – С.37-38.

15. Воран І.А. Неарамантычныя тэндэнцыі ў малой прозе В. Кабылянскай / І.А. Воран // Наука и культура эпохи Шопена (к 200-летию со дня рождения): Сб. материалов Междунар. научно-практического семинара преподавателей и студентов, Брест, 10 декабря 2010 г. / Брест. гос. ун-т имени А.С. Пушкина; редкол.: Е.Г. Кивака [и др.]. – Брест: БрГУ, 2011. – С. 40-44.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

РЭЗЮМЭ

Воран Ірына Аляксандраўна

**Нацыянальныя асаблівасці светаадлюстравання
ва ўкраінскай і беларускай малой прозе пачатку XX стагоддзя**

Ключавыя словы: малая проза, неарамантызм, светаадлюстраванне, вобраз свету, архетып, пейзаж, міф, сакральнае, зямля, дом/хата.

Мэтай дысертацыі з’яўляецца высвятленне асаблівасцей нацыянальнага светаадлюстравання, мастацкай карціны свету, якія праяўляюцца ў мастацка-вобразнай сістэме твораў малой прозы М. Кацюбінскага, В. Кабылянскай, В. Стафаніка, М. Яцкава, М. Чарамшыны, М. Гарэцкага, Я. Коласа, З. Бядулі, В. Ластоўскага, Цёткі, Ядвігіна Ш. як рэпрэзентантаў адметных культур.

Метадалагічнай асновай дысертацыі з’яўляюцца асноўныя прынцыпы параўнальна-тыпалагічнага метаду даследавання літаратур; сістэмна-структурны, псіхааналітычны падыходы да аналізу твораў.

Навуковая навізна і значнасць атрыманых вынікаў. Дысертацыйная работа з’яўляецца першай спробай параўнальнага аналізу твораў малой прозы ўкраінскіх і беларускіх пісьменнікаў пачатку XX стагоддзя ў аспекце мастацкага адлюстравання нацыянальнай мадэлі свету, спецыфічнага прасторавага мыслення, дэтэрмінаванага прыродна-ландшафтнымі ўмовамі і выражанага ў пейзажы, у выкарыстанні прыродных вобразаў. Аналізуюцца архетыпы дому і мяжы, у інтэрпрэтацыі якіх выяўлены тыпалагічныя сыходжанні і адметнасці. Адзначаецца канцэптуальнае адзінства ўкраінскіх і беларускіх пісьменнікаў у асэнсаванні сакральнага сэнсу зямлі, прывязанасць да якой мае, найперш, духоўны змест.

Практычная значнасць работы заключаецца ў тым, што яе вынікі можна выкарыстаць пры распрацоўцы лекцый і семінарскіх заняткаў па курсу “Славянскія літаратуры пачатку XX стагоддзя” ў вышэйшых навучальных установах, па гісторыі беларускай літаратуры ў вышэйшых і сярэдніх навучальных установах, спецкурсаў па кампаратывістыцы, падрыхтоўцы курсавых і дыпломных работ. Матэрыялы і высновы дадзенай дысертацыйнай работы з’яўляюцца актуальнымі для кампаратыўных даследаванняў па ўкраінскай і беларускай літаратурах пачатку XX стагоддзя.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

РЕЗЮМЕ

Ворон Ирина Александровна

Национальные особенности мироотражения в украинской и белорусской малой прозе начала XX века

Ключевые слова: малая проза, неоромантизм, мироотражение, образ мира, архетип, пейзаж, миф, сакральное, земля, дом.

Целью исследования является выяснение особенностей национального мироотражения, художественной картины мира, которые проявляются в художественно-образной системе произведений малой прозы начала XX века М. Коцюбинского, О. Кобылянской, В. Стефаника, М. Черемшины, М. Горецкого, Я. Колоса, З. Бядули, Тётки, Ядвигина Ш. как репрезентантов культур.

Методологической основой диссертации являются основные принципы сравнительно-типологического метода исследования литератур; системно-структурный, психоаналитический подходы к анализу произведений.

Научная новизна и значимость полученных результатов. Диссертационная работа является первой попыткой сравнительного анализа произведений жанров малой прозы украинских и белорусских писателей начала XX века в аспекте художественного отражения национальной модели мира, специфического пространственного мышления, детерминированного природно-ландшафтными условиями и выраженного в пейзаже, в использовании особых природных образов. Анализируются архетипы дома и границы, в интерпретации которых выявлены типологические схождения и различия. Отмечается концептуальное единство украинских и белорусских писателей в осмыслении сакрального значения земли, привязанность к которой имеет, прежде всего, духовное содержание.

Практическая значимость работы заключается в том, что её результаты можно использовать при разработке лекций и семинарских занятий по курсу в высших учебных заведениях, спецкурсов по компаративистике, подготовке курсовых и дипломных работ. Материалы и результаты данной диссертационной работы являются актуальными для компаративных исследований по украинской и белорусской литературах начала XX века.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

SUMMARY

Voron Irina Aleksandrovna

National peculiarities of the reflection of the world in Ukrainian and Belarusian small prose of the beginning of the 20th century

Key words: small prose, neoromantic, the reflection of the world, image of the world, archetype, scenery, myth, sacral, land, home.

The aim of the dissertation is the identification of the peculiarities of the national reflection of the world of the specific model of the world which are uncovered in artistic-figurative systems of small prose works by M. Kocyubinski, O. Kobilyanskaya, M. Yackov, V. Stephanik, M. Cheremshina, M. Gorecki, V. Lastovski, Y. Kolas, Z. Byadulya, Tetka, Yadvigin Sh. who are the representatives of distinctive cultures.

The methodological basis of the dissertation are the main principles of the contrastive-typological method of literary research; systemic-structural, psycho-analytical literary methods of analysis.

Scientific newness and significance of the derived results. The dissertation is the first attempt of comparative analysis of the works of the small prose by Ukrainian and Belarusian writers of the beginning of the 20th century in the aspect of artistic reflection of the national world model, specific spatial thought which is determined by natural-landscape conditions and expressed in the scenery, the usage of distinctive toposes, natural images. The archetypes of home and boundaries are analyzed, in which interpretations of the typological similarities and differences are revealed. The conceptual unity of Ukrainian and Belarusian writers in understanding of the sacral meaning of the land is indicated the attachment to which has, first of all, spiritual contents.

The practical importance of the work consists in that its results can be used in the development of lectures, seminars on the course of "Slavic Literatures of the Beginning of the 20th century" for the institutes of higher education, special courses in compiling, in preparation for yearly essays and degree works. The materials and results of this thesis are actual for compiling researches in Ukrainian and Belarusian literatures of the beginning of the 20th century.

